

Rus Yayılmacılığının Aparatları (I): Panslavizm

Doğu Avrupa'da yaşam alanı tesis eden ilk Ruslar, uzun yıllar Türk-Moğol egemenliğinde kalarak dağınık halde yaşayan Slav kabilelerini teşkilatlandırma yöntemini edinmişti. Zamanla devlet biçiminde örgütlenme kabiliyetine ulaşan Rusların batıya yayılması Bizans gibi güçlü imparatorlukların bölgedeki hâkimiyeti nedeniyle sınırlıydı. Ayrıca Ruslar, en büyük dış tehdit olan Türk-Moğol egemenliğini sonlandırmak üzere ilk olarak Asya'ya doğru yayılmak zorunda kalmıştı.

Diğer taraftan, güçlenmeye başlayan Avrupa burjuvazisi, üretim fazlasını aktarabileceği yeni pazarlara ve artan üretimi destekleyecek yeni hammadde kaynaklarına ihtiyaç duymaktaydı. Bu durum, Batı'yı denizaşırı sömürgelelere yönelterek dünya zenginliğinin Avrupa'ya akmasına vesile olmuştu. Fakat geniş ve verimsiz topraklara yayılmış olan Çarlık Rusya, batıdaki gelişmelere ayak uyduramadığı takdirde karaya sıkışmış yoksul ve saldırıya açık bir ülke haline gelecekti. Bunun yan sıra, Türklerin İstanbul'u fethederek Bizans'ı sonlandırmasının ardından, tek bağımsız Ortodoks devlet olarak kalan Çarlık Rusya'da mesiyani bir Ortodoksluk anlayışı hâkim olmaya başlamıştı. Matta 20:16'da geçen "... sonuncular birinci, birinciler de sonuncu olacak" ifadesi en son Hristiyanlığa geçen halk Ruslar olduğu için Rusların seçilmiş halk olduğu görüşünün güçlenmesine vesile olmuştu. Rus devlet anlayışına yerleşen bu görüş, Rusya'nın daha güçlü olmasını sağlayacak adımların atılmasına motivasyon sağlayan bir fikirsel altyapı sunmuştu.

Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etme fırsatı yakalamış olan Büyük Petro, Rusya'nın güçlü bir imparatorluğa dönüşebilmesi için Batılı anlamda bir reforma gitmesi gerektiğini düşünmekteydi. Petro'nun ve İkinci Katerina'nın yaptığı reformların çoğu, Rus devlet geleneğine yerleşen Ortodoksluk bariyerini kırarak noktaya gelemedi. Fakat Büyük Petro'nun "sıcak denizlere çıkma politikası", tüm Rus yayılmacılık tarihinde izlenen bir strateji olarak Rus devlet geleneğindeki yerini almayı başardı.

Sıcak denizlere çıkmak amacıyla Petro, dönemin dominant gücü olan Osmanlı İmparatorluğu'nun üstesinden gelemeyeceği için yönünü, öncelikle, Baltık'a çevirdi. Petro'nun bölgedeki İsveç hâkimiyetini kırmasının ardından güç kazanmaya başlayan Rusya, hedefine Akdeniz'e açılmayı sağlayacak olan Karadeniz ve Balkanlar'ı oturttu. Zira dünya siyasetinde, yönünü açık denizlere çeviren Batı ve bölgedeki gücünü kaybetmeye başlayan Osmanlı bulunmaktaydı. Bunu fırsat bilen İkinci Katerina, Petro'nu çizdiği yolda ilerleyerek Karadeniz ve Balkanlar'a doğru ilerleme siyasetini başlattı. Ancak diğer taraftan, Batı Avrupa'da güçlenen

burjuvazi, imparatorlukları yerinden eden bir milliyetçilik anlayışının güçlenmesine de sebep olmaktadır.

Habsburg hâkimiyetinde yer alan Çek ve Slovak milliyetçiliğinde ve Osmanlı hâkimiyetindeki Sırp ve Karadağlı elitlerin düşün dünyasında Panslavizm düşüncesi nüvelerini vermeye başlamıştı. Panslavizm ilk ortaya çıktığında liberal ve mutlakiyetçilik karşıtı bir muhteva taşımaktaydı. Bu nedenle Panslavizm mutlakiyetçi düzeni sarsan bir akım olarak Avrupa düzenini tehdit eden bir konumda yer almaktaydı. Her ne kadar Panslavizm düşüncesi tüm Slavların birleşmesinden yana olsa da mutlakiyetçi bir güç olan Çarlık Rusya Panslavistler için öncelikle rejimi değişmesi gereken bir imparatorluk olarak görülmekteydi. Bu nedenle Panslavizm, başlangıçta Çarlık Rusya açısından bir tehdit olarak algılanmıştı.

Napolyon'un 1812 yılında Rusya'yı işgal girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, bir taraftan Napolyon'un Avrupa'daki hâkimiyetini kaybetmesine diğer taraftan Rusya'nın Avrupa düzenine kurtarıcı bir aktör olarak dahil olmasına vesile olmuştu. Çarlık Rusya, her ne kadar Viyana düzeninde mutlakiyetçiliği savunan kampta yer alsada bir Balkan devleti olan Osmanlı'nın paylaşımı için kendi varlığını tehdit eden Panslavizmi Rus yayılcılığının aparatı haline getirecek yönde zihniyet inşasına soyunmaya başladı. Bakanlar'daki Slav halkların çoğunluğunun Ortodoks olması, sıcak denizlere açılma stratejisinin ana duraklarından olan boğazlar ve Ege adalarında Ortodoks Helenlerin yoğunlukta olması Rus tipi bir Panslavizm inşasını gerekli kılmıştı. Böylece Panslavizm, tıpkı Rusya'nın kültürel temsili olan matruşkadaki en büyük parça gibi sıcak denizlere çıkma politikasını, Rusya'nın Ortodoksluk üzerinden Tanrı devleti kurma idealini ve seküler bir zihniyetten beslenen Slav birliğini kapsar hale gelmişti.

Çarlık Rusya'nın hizmetine giren Panslavizm ideali en başarılı sonucunu Osmanlı'nın 93 Harbi'nde Balkanlar'daki hâkimiyetinin kırılması noktasında vermişti. Öyle ki Yeşilköy'e kadar ulaşan Rus ordusu, neredeyse İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı varlığını sonlandıracaktı. Rusya'nın bu kadar güç kazanması, Avrupa'daki güç dengesini bozacağından Batılı güçler Osmanlı'yı korumak üzere Rus yayılcılığına müdahalede bulunmuştu. Ancak bu müdahale Balkanlar'da Panslavizmin popüler hale gelmesine engel olamamıştı. Sırbistan'ın takip etmeyi sürdürdüğü Panslavizm ideali, Avusturya-Macaristan'ın toprak bütünlüğünü tehdit edecek konuma gelerek Birinci Dünya Savaşı'nı başlatacak olan kıvılcımın yanmasına sebep oldu. Birinci Dünya Savaşı sonunda Çarlık Rusya, tarihe karışmıştı. Ancak savaş esnasında gerçekleşen Bolşevik Devrimi'yle birlikte Rusya, savaş sonrasında kurulan yeni Avrupa

düzeninde statükoyu tehdit eden başka bir Batılı düşünce olan Marksizm'in kalesi haline gelecekti.

Rusya, tarihin her döneminde Avrupa'daki mevcut düzeni sarsan fikirlerin öncülüğüne soyunmak durumunda kaldı. Rusya'nın jeopolitik konumu onu güçlü rakiplerin bulunduğu Avrupa'ya doğru yayılmaya ittiğinden Rusya (kendi varlığını dahi tehlikeye atan) Avrupa'yı sarsacak düşünce akımlarını Rus devlet aklına uygun bir şekilde yeniden üretmeyi patern haline getirmişti. Panslavizm Çarlık döneminin, Marksizm (Leninizm) Sovyet döneminin yayılcılık aparatı haline gelirken günümüz Rusya Federasyonu'nda Avrupa'da yükselen Aşırı (Alternatif) Sağ Rus yayılcılığının aparatı olma potansiyeli taşımaktadır. "Rus Yayılcılığının Aparatları" yazı dizisinin ilkinde Panslavizme değindik. Bu yazı dizisinin ikinci bölümünde Marksizm'i, üçüncü bölümünde de Aşırı Sağ Rus yayılcılığı perspektifinden ele alacağız. Takipte kalmanız dileğiyle...

Okan Can, "Rus Yayılcılığının Aparatları (I): Panslavizm"

<https://www.fikirtepedi.com/dis-politika/rus-yayilmaciliginin-aparatlari-i-panslavizm/>

(Yayın Tarihi: 23 Ekim 2024).